

Oponentský posudek na bakalářskou práci Filipa Kellera

„Národohospodářská komise ÚV KSČ 1945-1948“

Aktéři a ideologie

Nespornou předností předkládané bakalářské práce je její téma – Národohospodářskou komisí ÚV KSČ se dosud nikdo systematicky nezabýval, stejně jako mechanismem formování nových elit v přelomovém čase prvních poválečných tří let. Nezanedbatelná je i teoretická připravenost F. Kellera k uchopení vytčeného tématu i znalost příslušného pramenného materiálu. Ten ve své práci poněkud upřednostňuje před sekundární literaturou, jejíž výběr je sice reprezentativní, nicméně zúžený, což je pochopitelným zdrojem dílčích nepřesností. Tento přístup signalizuje již sám úvod, v němž v podstatě absentuje kritický pohled na historiografickou produkci týkající se větší či menší měrou vytčeného tématu

Sofistikovaná struktura práce naplňuje badatelský záměr více než uspokojivě. První kapitola pojednává o ustavení Národohospodářské komise, naznačuje její strukturu a na vybraných tématech prezentuje jejich činnost. Bylo by možné vést diskusi, proč byla zvolena právě tato témata (v literatuře poměrně frekventovaná) a ne jiná, nicméně výsledek by byl stejný, neboť – jak autor poznamenává – jeho záměrem rozhodně nebylo zabývat se činností Národohospodářské komise jako takové, ale na vybraných příkladech demonstrovat mechanismy jejího působení. Je třeba konstatovat, že autorův výklad je přesvědčivý, argumentačně dostatečně vyztužený, neubráníl se však určitým zjednodušením. Jedním z nich je nakládání s pojmem „socialistická transformace národního hospodářství“, který není nikterak ukotven. Autor má na mysli pochopitelně vizi komunistické strany, kterou ovšem blíže nedefinuje, ale „socialistické vize“ měli sociální demokraté, ba i prezident Beneš. Navíc i komunistická vize procházela vývojem (což si autor uvědomuje připomenutím „specifické cesty k socialismu“) – nevyjasněnou otázkou tedy je, jaký obsah autor vkládá do uvedeného pojmu. Cesta k centrálně plánované ekonomice nebyla přímočará, ostatně ekonomiku předúnorového Československa tak nelze označovat (jak se chybně stalo na s. 46 v rozporu s textem na s. 24 či 22, na níž jinak došlo k ztotožnění státního a veřejného majetku). Očekával bych promítání „třídního aspektu“ do pojednávaných národohospodářských témat, neboť ten byl podstatnou komponentou nejen „socialistické transformace“, ale politické strategie a vůbec prostého boje o moc (je zřetelný u znárodnění, obnovení měny i jinde). Z tohoto hlediska bych proto např. v pojednání o dvouletce za „klíčovou otázku“ nepovažoval alokaci pracovních sil (jakkoli jinak významnou), ale otázku investic a zejména železa.

Relativně stručná druhá kapitola sleduje proměnu sociálního statusu členů Národohospodářské komise. Je třeba ocenit do ní vloženou práci – zjištěná data, byť více méně nahodilého vzorku, přece jen naznačují vývojovou tendenci. Autor se omezil na archivní materiál, mohl jej komplementovat slovníkovými biografickými hesly, nedomnívám se však, že doplnění údajů asi u deseti či dvaceti osob by ovlivnilo vyslovené závěry. Pozoruhodný v porovnání s poúnorovým vývojem je důraz na vzdělání. U komparace sociálně profesního statusu se mi jeví jako problematické údaje v tab. 4 (a tím i v příloze 1) – vznik protektorátu bezesporu vedl k diskontinuitě mnoha kariér, došlo-li k ní, která je započítána? Totéž platí u emigrace. Neméně problematické je promítání dnešní terminologie typu „top“ do minulosti, nicméně lze je připustit za předpokladu, že každý pojem je definován, což v práci chybí. Do které skupiny jsou řazeni např. ekonomičtí teoretikové, VŠ učitelé? Obdobně „volně“ se pracuje s pojmy „střední“ a „vyšší“ společenská vrstva či „společenská elita“.

Závěrečná kapitola se soustředí na motivy jednání aktérů a na otázku kariérního vzestupu v čase společenské změny. Důraz je jistě opodstatněně položen na pragmatickou strategii jednání, nepodceňoval bych však „zkušenost“ i „revoluční étos“, zejména u mladé generace. Při odhadu „nových pozic“ v transformačním procesu se vychází poněkud zjednodušeně z procesu znárodnění a nebere se v úvahu kontinuita revolučních změn z května 1945, kdy vznikaly národní správy přebírající správu podniků – již zde se formují „nové elity“ a řada „pozic“ je rozdána (znárodnění přináší organizační změnu včetně zřízení středního článku hospodářské správy – ústředních/generálních orgánů, na s. 47 je jejich vznik znejasněn). To se vztahuje i na okupační správou zřízené hospodářské skupiny, které se jen personálně obměnily. „Nová legitimita“ nevzniká až znárodněním, ale již bezprostředně po osvobození, a to mj. prostřednictvím závodních rad legislativně zakotvených až v říjnu 1945. V čase organizačních změn jen bude či nebude potvrzena. Zdá se mi, že úvaha o rozpadající se „dichotomii legitimacy ‘shora’ i ‘zdola’“ (s.50) není zcela na místě (konstrukce je odvozena z případu, kdy došlo ke střetu jednoho segmentu ovládaného KSC s druhým s převahou soc.dem.).

Uvedené poznámky nikterak nesnižují výkon F. Kellera, který vstoupil do tématu mnohovrstevného. Otevřel nové badatelské téma, prokázal svou teoretickou připravenost k samostatné a původní historické práci. K přednostem jeho bakalářské práci náleží nejen promyšlená a logická struktura, způsob vyvozování závěrů, ale i jazyková kultura. Plně ji doporučuji k obhajobě.

V Praze dne 01. 09. 2012

Prof. PhDr. Drahomír Jančík, CSc.